

NAROD NAŠ DOKAZE HRANI

Samizdat ob 85-letnici rojstva

Aldo Rupel

Aldo Rupel

NAROD NAŠ DOKAZE HRANI

Samizdat ob 85-letnici rojstva

Tisk: Grafica Goriziana

Naklada 300 izvodov

Gorica 2026

NAROD NAŠ DOKAZE HRANI

*Povzeto iz arhiva DFS Demokratične fronte Slovencev
1945 – 1952 in spominov Julija Beltrama 'Tukaj je Jugoslavija'*

O SAMEM PISANJU

Dve desetletji traja najnovejše obdobje verbalnih, pisnih in ikonografskih napadov na 'slovanska plemena' opredeljena kot 'slavi' ob vzhodnih mejah italijanske Republike. Neposredno na udeležence vojnega dogajanja, nekoliko bolj zastrto in z namigovanji na več ali manj opredeljene pripadnike slovenske in hrvaške narodne skupnosti. Poskusi so usmerjeni zlasti v vse manj seznanjene mlajše državljane, ki pač ne morejo vsega vedeti o vzrokih in posledicah, o sprenevedanju glede najrazličnejših preteklih dogajanjih. »Zakaj nastaja tišina?« bi se vprašala raziskovalna ekipa antropologije in zgodovine Univerze na Primorskem v Kopru, ki se je odločila, da ugrizne v podobna kislja jabolka.

Iz enotnega jedra, podobnega Uradu za vzhodnega obmejna območja v neposrednem povojnem obdobju ali strukturi Gladio, pronicajo zamisli in zaokroženi agitpropovski načrti verbalne, dopisne, plakatarske, govorniške, filmske in elektronske narave celo z namigovanji na ozemeljske skomine. Iz leta v leto je tudi mogoče napovedati, kakšna bodo naslednje februarske pogruntacije.

Močan adut vsebujejo očitki, ki se nanašajo na pritiske na manjšinsko stvarnost v Istri po končani vojni, ko naj bi se morale vse pomiriti, a so se napetosti nadaljevale v različnih oblikah. Nova družbenopolitična ureditev je bila po oceni prej odločujočega prebivalstva takšne narave, da se je opredelilo za izselitev čez Jadran. V odgovor za nastalo stanje bi se lahko z očitki sklicevali na 100.000 Slovencev (največ le-teh) in Hrvatov, ki so se po prihodu italijanske kraljevine morali izseliti v kraljevino SHS ali so bili po upravnih poteh

premeščeni v južne predele Apeninskega polotoka oziroma so celo doživeli konfinacijo. Ni razumeti na osnovi kakšnega sklepanja, naj ne bi bilo ustrezno sklicevanje na zrcalno dogajanje na Goriškem. No, zato bomo v nizu prispevkov posredovali nekaj arhivskega gradiva, ki se nanaša na istočasno upravno in fizično nasilje nad Slovenci v Gorici in okolici prav tako v letih po drugi svetovni vojni. V zavesti in spominu že utišani podatki o doživetem zlu bom navedel, kako je morala kot po prvi svetovni vojni spet vrsta ljudi s trebuhom za kruhom čez mejo. Glede na Istrane je odhajanje/bežanje potekala v nasprotnih smereh, ali pa so se ljudje bili prisiljeni potuhniti in asimilirati. Sedanje osmrtnice na Goriških zidovih, ob upoštevanju vseh popačenih priimkov, še kažejo na sestavo občanov po razumevanju slovenščine...

OB ZAKLJUČKU SPOPADOV

Zadnje leto vojne je v Gorici, po zrahljanju strukture zaradi aretacij leta 1942, delovala dobro organizirana mreža Osvobodilne fronte. Uveljavili so se kvartni odbori, po ulicah so bili prisotni ulični in terenski pododbori. Vodili so jih Franc Pregelj Boro, Jordan Gorjan, Dorko Volk. Franc Kralj Petek, Živa Fornazarič, Nežica Vižintin...

Hkrati se je razširilo sodelovanje z italijanskimi komunisti v okviru koordinacijskih odborov med KPS in KPI, a v samem mestu ni bilo nobene prave organizacije KPI. Osebe, ki naj bi jo zastopale, niti niso bile njene prave članice in so se ob zaključku vojne porazgubile. So pa bili dejavni člani Delavske

enotnosti, ki so vodili upor proti nemški in četniški vojski, da bi ob soškem bregu obvarovali proizvodne obrate pred rušenjem. Nekaj delavcev je tudi padlo.

Ko je bilo že jasno, da bo vojne kmalu konec, se je pojavil odbor CLN (Comitato di liberazione nazionale), da bi z mestno stražo (Guardia Civica) obvaroval interese italijanskega meščanstva pred silami Osvobodilne fronte. Guardia Civica naj bi štela od 400 in celo 4.000 (sic!) mož. Večinoma so bili preoblečeni policaji in fašisti že/še v službi nemške uprave. Razgnali so jih četniki med umikanjem iz Vipavske doline. Dokončno sta očistila mesto četnikov in 'stražarjev' Škofjeloški odred, borci VDV (Vojska državne varnosti) in Prešernova brigada. Gradnikovci so čez Doberdobski Kras šli do Tržiča. 30. aprila zvečer je v mesto prišel partizanski funkcionar Boris Krajger in naročil komandantu Tarasu, da je treba nemudoma očistiti mesto četnikov, nemška vojska pa se je že bila umaknila po Soški dolini proti Avstriji. 1. maja je Gorica bila osvobojena in 2. maja ob 11.00 so vanjo prišle angloameriške čete, potem ko so naletale na borce IX. Korpusa že na mostu čez Sočo pri Pierisu++

Goriška prefektura je bila 30. aprila povsem izpraznjena. Vsi uradniki so se umaknili čez Sočo hkrati s prefektom, fašističnim sekretarjem in načelnikom policije. Od vplivnežev, dolgo let na uslugo rimski politiki, je v mestu ostal le nadškof Carlo Margotti. Za kraj ustanovitve prve slovenske vlade sta bila namenjena najprej Trst ali Gorica, dokončna izbira je padla na Ajdovščino, kjer se je vlada sestala 5. maja 1945, na isti dan je praznični mimohod motorizirane enote IV. Jugoslovanske armade potekal v Gorici.

PRITISKI ZAHODNIH ZAVEZNIKOV

Osvoboditev Primorske z enotami JA je presenetila anglo-ameriško vojsko. Po pravilih bi se morala ustaviti na Soči. Vkorakala je v že osvobojeno ozemlje. Našla je stanje, ki je bilo v navzkrižju s zahrbtnimi pričakovanji v teku vojne. Jugoslavija je 3. maja s protestno noto oporekala takšnemu vedenju. Posledica mučnih pogajanj je bila Morganova črta, ki je Primorsko razdelila na dve coni. Pod pritiskom se je jugoslovanska vojska umaknila iz Cone A 12. junija 1945. Sledili so protesti prebivalstva, ki je nasprotovalo skominam po stari meji, kakršna je bila določena za nagrado Italiji za vstop v prvo vojno proti Avstriji in Nemčiji.

Angloameriške 'zavezniške' sile so obljubile, da bodo spoštovale Narodnoosvobodilne odbore, če bodo zadovoljivo delovali, a pritiski so bili povsem drugačni. Načrt s pristopi 'hladne vojne' se je začel uresničevati že pred zaključkom oboroženih spopadov. Vojaki so se po navodilih matičnih držav in pod poveljstvom generala Clarka iz Gorice premaknili na Kras in v Vipavsko dolino.

Med prvimi ukrepi Zavezniške vojaške uprave je bil namreč ta, da so morali lastniki in javne ustanove brisati z zidov gesla, ki jih je izpisalo prebivalstvo. V mesto so se začeli vračati razni fašistični prvaki. Bili so preverjeni zastopniki fašistične uprave. Poveljstva so zamenjala osebe, ki jih je izvolilo prebivalstvo, ker naj bi bilo prehranjevanje pomanjkljivo. Lojzeta Komjanca je zamenjal polkovnik prejšnje italijanske vojske. Dr. Marjan Bregant je po ukazu majorja Mayfortha moral zaposliti dr. Osvalda, ki je bil zbežal v Italijo, ker mu je grozila aretacija. Enako velja za pretepače, ki so med vojno sodelovali v

kazenskih ekspedicijah na Dolenjskem ali so se udeležili celo pohoda na Rim leta 1922.

Polkovnik Simson je od predsednika Okrožnega odbora Štruklja in tajnika Vižintina zahteval, da spet uvedeta zakone veljavne pred 8. septembrom 1943, se pravi fašistično zakonodajo. Argumentirano sta se uprla, a ni pomagalo. Opevanim zahodnim demokracijam v brk in od naroda izvoljenih predstavnikov je vsa oblast prešla na guvernerja, ki se je obkrožil z aparatom prejšnjega zatiralnega režima. Zavrnen je bil celo predlog o sorazmerni prisotnosti uradnikov obeh narodnosti.

V organiziranih strukturah prebivalstva je povsod naraščala tesna povezanost med Slovenci, Furlani in Italijani kot posledica skupnega protifašističnega upora in oboroženega boja: v Partiji, v Slovensko italijanski antifašistični uniji, v športu, v Antifašistični zvezi žena, v Delavski enotnosti.

UKINITEV LJUDSKE OBLASTI

Ukaz št. 1, z dne 11. avgusta, najvišjega častnika Zavezniške vojaške uprave polkovnika Bowmana, je razširil staro italijansko upravo nad celotno Cono A. Ukinjena je bila ljudska oblast, ki je nastala med osvobodilnim bojem. Cono A so sestavljale tržaška in goriška dežela ter puljska občina. Namesto nekdanjega prefekta je nastopil predsednik z enakimi pooblastili. Nastopili so tudi svetniki, ki naj bi se sestajali enkrat tedensko. Imenovala jih je ZVU, ki jih je kadarkoli smela tudi odstaviti. Drugi dan po objavi je Primorski narodnoosvobodilni odbor poslal protestno noto vladama

Velike Britanije in ZDA s podpisom Franceta Bevka in ugotovitvijo, da je ZVU prekoračila pooblastila, ki jih dajejo zasedbenim silam haški dogovori. V noti je prisotna tudi zahteva po ponovnih volitvah.

Prebivalstvo je bilo razburjeno in ljudje so šli na ulice. 17. avgusta je na goriškem Travniku protestiralo 10.000 ljudi proti nedemokratskemu ukazu in zlorabi sile nad neoboroženimi udeleženci. Enako je bilo v Bovcu, Kobaridu in Brdih. Ljudje so doumeli, da postaja zavezniška uprava vse bolj tuja, okupatorska in se pripravlja na odpravo pridobitev, ki so se uveljavile s težkim bojem. Pretirana je bila zahteva, da se podredijo grobosti novih okupatorjev. ZVU je zamenjala vojaško policijo s civilno, ki je za represijo uporabljala palice in biče, žilavke in bikovke poleg strelnega orožja; tudi oklepna vozila z vodnimi brizgalkami. V Coni B teh ni bilo. Nekdanje partizane in aktiviste, ki so vstopili v vrste civilne policije v skladu z navodili svojih organizacij, so zamenjali v intervencijskih enotah s sovražno nastrojenimi uniformiranci. Zaradi tega so nekdanji partizani in garibaldinci postopoma zapuščali vrste civilne policije.

V tedanjih poročilih beremo, koliko je bilo na demonstracijah ljudi iz posameznih vasi, koliko zaprtih in pretepenih. Pregledi kažejo, kako kapilarna je bila mreža antifašistične fronte v vsakem kraju Goriškega okrožja. Moški in ženske, mladina in odrasli so s transparenti ter zastavami pešačili ure daleč, da so izkazovali svojo pripadnost in zahteve; hkrati so obsojali fašistično ravnanje oblasti in njene policije. Stavke in zborovanja so bila edino orožje udeležencev.

ZATIRANJE TAKOJ!

Vzporedno z ukinjanjem ljudske oblasti sta se večala pritisk in ustrahovanje oseb. V drugem polletju leta 1945 je v nekaj mesecih angloameriške vojaške uprave nekaj tisoč ljudi občutilo grobosti, objestnost policije in zaničevanje. Na desetine je bilo aretiranih in obsojenih zaradi najrazličnejših vzrokov: od upiranja, do posesti denarja iz Cone B, od odkrite cevi stare puške in pisanja parol na stene do doma pozabljene osebne izkaznice ali govornega nastopa brez pooblastila na zborovanju, do posesti ameriških vojaških oblačil, od brezpredmetne obtožbe za smrt ameriškega vojaka do posesti hrane, ki je bila sad medvojne rekvizicije, ali streliva (sic! nekaj mesecev po vojni!).

Zavezniška vojaška uprava je presegla vse norme civiliziranega obnašanja: vdiranje v stanovanja antifašistov, brskanje po omarah in perilu, obsodbe zaradi posesti ameriških oblek, ki so jih med vojno z letal spuščali na ozemlje partizanskih brigad. Vedenje je bilo dobessedno kolonialistično. Glede na problematičen sestav civilne policije se je dogajalo, da je na lastno pest in brez oporekanja vojaške oblasti pritiskala na prebivalstvo, ki je bilo naklonjeno Osvobodilni fronti, zlasti pa na borčevske družine in imetje. Zaporne kazni so trajale od nekaj dni do nekaj mesecev, globe do 1000 lir, kavcije za izpustitev do 7000 in več lir. Sedenje v zaporu je trajalo tudi teden dni in je veljalo za nekaj stotin manifestantov. Niso bili vsi zaprti v Gorici, prebivali so tudi v predmestjih, kar kaže na razširjenost ustrahovanja.

Nedemokratično vedenje ZVU je izviralo iz volje po ustrahovanju in preprečevanju izražanja ljudske volje o

ozemeljski pripadnosti. Skrajni posegi policije so povzročili množične protestne shode. Eden je potekal že 14. decembra 1945, med katerim je bilo pridržanih veliko ljudi in ducat je bilo obsojenih. V Trstu so v marcu naslednjega leta sledili krvavi dogodki s strelnim orožjem. Ubiti sta bili dve osebi, ranjenih je bilo dvaindvajset. Zato je povsod sledila dvodnevna stavka v Coni A Julijske krajine. Naslednje leto je 28. marca protestirala sama jugoslovanska vlada. V aprilu 1946 je bila na Goriškem mednarodna razmejitvena komisija. Zaprli so okrog osemdeset slovenskih manifestantov. Do konca leta se je na sodišču moralo zagovarjati - uspešno in neuspešno – nekaj stotin ljudi.

V GORICI

Prvi italijanski vojaški odredi so z razmejitvijo prišli v Gorico v soboto popoldne 13.09.1947. Znak za splošno razbijanje je bil zjutraj bombni napad na gostilno Pri Pavlinu, sledilo je množično razsajanje, divjaško požiganje in pretepanje.

Zapisnik. 17. 09. 1947. Nadaljevanje terorja od poldne 16. 09. 1947 do polnoči. »Pričakovali smo, da bo prvi ukrep italijanskih oblasti proglas prebivalstvu, da se pokorava vsem naredbam nove države in obsodi štiridnevno nasilje proti slovenskim meščanom. Še vedno so razobešene liste Slovencev in demokratičnih Italijanov, ki naj bi bili odgovorni za protifašistično delovanje maja 1945, zato so prepuščeni na milost in nemilost fašističnih tolp.

Proste roke imajo bataljoni monarho-fašistične oborožene organizacije »Divisione Gorizia«, ki jo vodijo fašistični in

savojski častniki, pribežniki iz Istre. Najbolj aktivni so 'esuli' iz Pulja, ki se jim je v ponedeljek pridružilo okoli 1000 tujcev, ki so prišli v Gorico z vlakom.

Slovenski napisi na trgovinah in obratih so povsem izginili. Roparske tolpe so se lotile slovenskih trgovin, požiganja inventarja in uničevanja imovine. Doslej je bilo oropano 48 trgovcev, obrtnikov in zasebnikov. S tem hočejo prisiliti Slovence k izselitvi, da bi se 'esuli' polastili vsega, kar je ostalo. Blago nakladajo na kamione in odvažajo neznano kam, če jih že ne polijejo z bencinom in požgejo. 14. t.m. so fašisti hoteli vdreti v znano belogardistično restavracijo na Travniku. V lokalu so našli več obiskovalcev, ki so vpili: Saj mi smo beli. Odgovorili so jim: beli ali rdeči, vsi ste ščavi.

Pred nekaj dnevi so imeli tajno sejo častnik Hugues ter dva namestnika prefekta. Hugues je izjavil: treba je najti metodo, da gredo vsi Slovenci proč. Priča je bila neka tovarišica iz Kanala (ime poznamo), uradnica na županstvu v Volčah, ki je tistega dne bila na prefekturi.«

Na letakih razobešenih po mestu je izstopal seznam Slovencev in Italijanov, ki naj bi spomladi leta 1945 bili odgovorni za pregon sodelavcev fašističnega režima. Plakat je zahteval njihovo aretacijo in zaplembo imovine. Nekateri so po zajetju dobesedno porinili čez mejo: Beltram J., Komjanc L., Kumar L., Malckhnet R., Hvala S., Kumar G., Deferrri B., Marvin A., Budihna C., Pavšič L., Buttugnon C., Petarin A., Rutar K., Benedetti A., Černigoj M., Delneri C., Medvešček, Koren, Štrukelj J., Bajt M., Milanesi G., Vižintin J., Borghesi U., Mervic S., Devetak D. in E., Rivetta F., Pavlin O., Trebec G., Brajnik N., Šuligoj R., Reja M., Ušaj U., Brezigar M.

V GORICI – 2

Nadaljevanje zapisnika z dne 17. septembra 1947

»15. septembra je v mestu potekalo obračunavanje s Slovenci. Divjaška roka fašizma se je vrnila v vsej svoji znani luči. Kogarkoli so na ulici spoznali za Slovence, kjerkoli so vedeli, da Slovenci stanujejo, tam so udarili. Zavladalo je popolno brezpravje. Za zaščito Slovencev se ni zavzela niti oblast v odhajanju, še manj nova.

Slavnostna predaja oblasti je potekala na Travniku, kjer je imel prvi slavnostni govor prijatelj fašistov in sovražnik Slovencev nadškof Margotti, za njim pa častnik Hugues. Hkrati so se pogromi proti Slovincem nadaljevali s še večjo besnostjo. Poleg množičnih ropanj so se podali na lov na posameznike. 16. septembra so vdrl v stanovanje neke Slovenke v ulici Baimonti ter zmetali na cesto vso njeno premičnino. V ulici Morelli so vdrl v Jugovo čevljarno in jo opustošili. Istega dne so vdrl v stanovanje dr. Grudna v ulici Pellico, zmetali pohištvo in obleke na ulico ter zažgali.

Pri opustošeni pekarni in kavarni Štefana Hojaka (Viatori!) znaša škoda več milijonov lir. Ropanja se je udeležil tudi policijski inšpektor. Istega dne popoldne so nadaljevali z ropanjem v trgovini Petra Čermelja na Kornu. Razbita in razdejana je bila mlekarna Frančiške Živic na Korzu Roosevelt (Italia), v ulici Carducci pa vinotoč. Na Kornu so razdejali gostilno Pri pomladi. Vdrl so tudi v stanovanje družine Špacal na južnem koncu mesta. Popoldne so opustošili in oropali steklaro Koren v ulici Carducci in zraven tudi skladišče. S kamioni so isto počeli v okolici okrog mesta. Orožniki so na

terenskih vozilih bili zraven, a se niso odzivali. Iz sedeža Kmečke banke so odnesli ves inventar.«

Seznam napadenih stanovanj in opustošenih trgovin je dolg, pa vendar še nekaj primerov: bivališče prof. Bednarika in drugih Slovencev na Livadi in v Pevmi, Lukežičeva trgovina v Gosposki ulici, prav tam Severjeva trgovina jestvin vključno z dvema bombnima atentatoma, gostilna Pri Lojzki na Placuti, veletrgovina vina Abuja, stanovanja slovenskih tovarniških delavcev v Stražicah, sedež Delavskih sindikatov, Cigojeva trgovina v Raštelu itd. itd. Stanovanje Jožice Smet (kasnejše predsednice Planinskega društva), kjer sedaj bivam, so napadali s kamenjem, razbili vse šipe, niso pa uspeli vdreti, ker jo je ubranil uniformirani sosed.

JEDRA POGROMA

Kje so se izoblikovala jedra pogroma proti goriškim Slovincem? Omenili smo že v prejšnjih prispevkih, da so v prvih vrstah nastopali prišleki iz Istre, zlasti iz Pulja. Namensko pa so prihajali v mesto tudi iz bližnjih krajev pripadniki bivše fašistične stranke. Seveda so to bili tudi domačini, saj so bili še najbolj seznanjeni s pripadnostjo ljudi slovenski narodni skupnosti. Oni so vodili tolpe od trgovine do trgovine, od hiše do hiše, od sedeža do sedeža. Zunaj mestnega središča pa so itak prebivali samo Slovenci.

Kje so razgrajaške tolpe snovale svoje načrte in sezname oseb, ki naj bi jih – to so tudi počele – pretepale, oropale, zmetale na cesto pohištvo, oblačila in knjige? Široko varovalno kuliso z zagotovilom, da jim ne bo nihče preprečil načrtovanega

pogroma in da jih ne bo nihče naknadno sodno ali policijsko preganjal, so našle pri oblasti in silah javnega reda: pri Zavezniški vojaški upravi, pri novih upravnih strukturah in policiji oziroma orožnikih. Seje z načrtovanjem kazenskih pohodov so potekale na sedežu CLN – Comitato di liberazione nazionale. Goriški meščani so tedaj pričali, da je pri ropanju in požiganju posebno izstopala nadobudna mladina iz združenja Azione Cattolica. Opazili so nenavadno veliko število italijanskih katoliških duhovnikov, ki so vodili mladoletnike po mestnih ulicah in vdirali v slovenske javne lokale. Skupina takšnih 'šmrkovcev' je pod vodstvom kaplana G. iz cerkve na Travniku vdrla v gostilno v Gosposki ulici.. Stoglavo množico je pri napadu na Kavarno Bratuž vodil kočijaž v službi pri msgr. Sirottiju in kasneje pri nadškofu Margottiju. Nekateri napadalcı so bili celo oblečeni v skavtske kroje. Sam nadškof ni niti z besedo v javnih nastopih pozval k miru in slogi, kot je storil maja meseca leta 1945, ko je slutil, da bo sledilo maščevanje. V brk vsakemu zakonskemu predpisu so javno izjavljali, da imajo 'CARTA BIANCA' za svoje početje.

Od tedaj ni več javnih in niti zasebnih napisov nad trgovinami jestvin (morda sta v mestu dve izjemi), prodajalnami blaga in obrtniškimi obrati; v mestu samem ni niti slovenskih ledinskih imen, toponimov. Zadnji dve leti so potisnili večstoletno poimenovanje glavnega trga - TRAVNIK – na komaj razpoznavno tablico visoko na začetek Raštela.

Sicer pa je 'strice iz ozadja' treba iskati daleč v Londonu in Washingtonu, kajti 'hladna vojna' se je pri nas začela vsaj leto prej kot drugod! Že leta 1944 s potuho »beli« diviziji Osoppo, v katero so vstopali fašisti z izkaznico, in nasprotovanjem »rdeči« Garibaldi Natisone.

LETA 1949 NIČ DRUGAČE

Nezaslišan škandal se je pripetil 13. februarja 1949 ob stoletnici smrti Franceta Prešerna. Pevsko in glasbeno društvo v Gorici je sklenilo prirediti proslavo z izključno kulturnim sporedom. Kvestor je izdal dovoljenje 8. februarja in obljubil vso podporo, ker naj bi bili Slovenci upravičeni do zborovanja, saj naj bi tudi italijanski someščani spoznavali slovensko kulturo. Dovoljenje za uporabo prostorov Ljudskega doma, izvirno Trgovskega doma, in že preimenovanega v Casa del Fascio, je izrecno izdala tudi goriška občinska uprava, kajti Slovincem je Italija bila odvzela vsako samostojno možnost zbiranja na nekdanjih sedežih.

Prireditelji so z javnimi dvojezičnimi plakati vabili občinstvo, naj se udeleži nedeljske prireditve. Italijanski šovinistični dnevnik je nasprotno pisal, da je treba Prešernov praznik preprečiti, češ da Slovenci nimajo pravice do kulturnega življenja v mestnem središču. Associazione Giovanile Italiana in Partito liberale italiano sta objavila resolucijo proti Slovincem in kritizirala oblast, da je prireditev omogočila. Prireditelji so opozorili vicekvestorja na to gonjo in on je zagotovil, da so bili sprejeti vsi potrebni ukrepi za nemoten potek proslave.

Že dolgo pred njenim pričetkom je okrog dvesto fašistov zasedlo dvorano in pred njo oviralo vstop slovenskim poslušalcem. Bili so oboroženi s palicami in pozdravljali s stegnjeno desnico. Ob začetku so s hrupom in žvižganjem prisilili govornika, da se je umaknil in preprečili nadaljevanje proslave. Gledalci so se začeli umikati med suvanjem, pljuvanjem in udarci, kar se je nadaljevalo na ulici tudi proti

ostarelim osebam. Dogajalo se je ob prisotnosti vicekvestorja in številnih pripadnikov javne varnosti, ki so bili obveščeni o načrtu italijanskih nacionalistov. Ponovil se je scenarij iz leta 1925 ob podobno načrtovani Prešernovi proslavi v isti dvorani. Nobene razlike torej med dogajanjem v času fašistične vladavine, angloameriške vojaške uprave leta 1947 in italijanske republiške ureditve leta 1949.

Poglavje zase predstavlja prepoved, prav tako leta 1949, vpisovanja otrok v slovenske šole vseh stopenj za tiste družine, ki so ob razmejitvi 'optirale' za Italijo, se pravi so se preselile iz Slovenije na italijansko državno ozemlje. Sprevržena odločitev, da namreč pomeni sprememba državljanstva hkrati jezikovno/kulturno spreobrnjenje po načelu »Cuius regio eius religio« Bravo!

Naslednjih nekaj podatkov sem povzel iz knjige, ki jo je izdal Deželni zavod za zgodovino Odpornišтва. Podatke so črpali iz arhiva Italijanskega narodnoosvobodilnega odbora CLN. Najprej je razvidno, da si je Trst leta 1946 prisvojil tudi 25% goriških sredstev v višini 26.600.000 lir. Za obdobje 1946 – 1947 so iz Rima odgovorili, da je za Gorico predvidenih 31 milijonov in pol lir za politične, društvene, kulturne in propagandne dejavnosti z obljubo dodatnih 35 milijonov lir. Naknadno so v Rimu odločili, da dodelijo sredstva posameznim strukturam, ker je prišlo v okviru odbora CLN do nejasnih dodeljevanj in se je kar nekaj sredstev porazgubilo. Obračun za navedeno obdobje je v Rim prišel šele tri leta kasneje. Seznam organizacij in društev je zaobjemal 32 naslovov. Goriški prefekt je posebej poudaril vlogo duhovščine, ki se je zoperstavljala vplivu slovenskih verskih okolišev. Na obisku italijanskega predsednika vlade v

Združenih državah Amerike leta 1947 je prejel obljubo o posojilu 100 milijonov dolarjev in pomoč v hrani, premoгу in ladijskih prevozih. Krajevna zavezniška vojaška uprava ni želela nositi odgovornosti pri razdeljevanju sredstev in blaga. To si je prevzela Prefektura in v tem okviru je prišlo do precejšnjega kaosa. Sredstva so se porazgubila v birokratskih izdatkih in plačah za posamezne funkcionarje, namesto da bi šla v prid »obrambe pred Slovani«. O tem je Prefekt poročal v Rim in sledile so sodne prijave.

Podobno se je dogajalo s sredstvi, ki so bila namenjena emigrantom iz Istre. Kljub temu je goriška prefektura vztrajala pri zahtevah, ker se je bala, da bi v mestu prevladala nejevolja, kar bi ošibilo protislovansko razpoloženje. Protislovanska fronta je morala ostajati trdna in neomajna. Pomembno vlogo v tem smislu so odigrale poletne kolonije za otroke. Preko njih so zadovoljili in si pridobili številne starše, dodatno pa so otroke vzgajali, tako so ocenjevali, v pristnem nacionalnem duhu ter hkrati pridobivali točke za volilne glasove. Posledično je Gorico ves povojni čas upravljala desnosredinska koalicija, razen v obdobju pred dvema desetletjema.

Italijanska Lega nazionale je po obdobju povork, pretepov, napadov, za katere so bili poklicani predvsem pripadniki Italijanskega mladinskega združenja in Divizije Gorizia, prevzela glavno vlogo utrjevanja mestne italijanske opredelitve. Zato je glavni napor usmerila v prisotnost v krajih s pretežno slovenskim prebivalstvom, se pravi v Pevmi, Podgori, Štandrežu, Zdravščinah, Martinščini, Rutarjih, Jenkovem, Dolenjah z nudenjem popoldanskega druženja otrok ter razdeljevanjem šolskih knjig in potrebščin.

KDO JE ROVARIL PROTI

Najprej moram pojasniti, celo opozoriti, da v današnjem posegu gradivo ni povzeto iz do sedaj navedenih virov, temveč izhaja iz raziskave v knjižni obliki, ki je izšla leta 2023. Zanj je poskrbela uprava Deželnega zavoda za zgodovino Odpornosti in Sodobnosti v Furlaniji Julijski krajini.

V njej je do podrobnosti opisano in z označenimi citati zabeleženo, kdo je v dramatičnih letih 1945 – 1954 nadziral, usmerjal in neposredno posegal v javno in zakulisno dogajanje, ki je pogojevalo odnos do slovenske narodne skupnosti na območju od Milj do Trbiža, sicer z različno stopnjo intenzivnosti. Nas v tem nizu zanimajo goriška pokrajina in deloma Nadiške doline. Iz današnjega zornega kota so bile okoliščine kar se da zapletene.

Najbolj odmevna in hkrati skrivnostna je oznaka paravojaške organizacije Divisione Gorizia, ki smo jo sicer že navedli v prejšnjih oddajah. Bila je v špici dogajanja, vzporedno pa še: Associazione Gioventù Italiana, obveščevalna služba Zavezniške vojaške uprave, Associazione partigiani italiani (ne ANPI in ne ANPG), Comitato di liberazione nazionale, urad notranjega ministrstva, državni nivo Vsedržavne zveze partizanov ANPI. Na seznamu je zabeleženo, da je bilo v Divisione Gorizia 824 pripadnikov; v mestu je deloval njihov operativni center, ki je štel 660 članov. V to je sodilo tudi podrobno sledenje, beleženje in poseganje v društva Slovensko italijanske antifašistične unije vključno z udeležbo na pouličnih posegih v Trstu, na primer v delavski četrti pri Sv. Jakobu ali med italijanskimi nacionalističnimi pohodi.

Ass. partigiani italiani se je postavljala proti Ass. partigiani giuliani italijanskih in furlanskih garibaldincev pa tudi slovenskih partizanov, se pravi vsem pripadnikom jugoslovanskega osvobodilnega gibanja in simpatizerjem novega, antifašističnega družbenega reda. Italijanski Comitato di liberazione nazionale je pri nas imel drugačne pristope od vsedržavnih, saj je nastal tik pred zdajci ob koncu vojne in pripadnike novačil kar med podporniki nemških oblasti, ki so služili v Meščanski gardi – Guardia civica, a so jih borci Jugoslovanke armade razorožili in jih vojaško onesposobili.

Tedanja ANPI, vsedržavna zveza partizanov – delovala je in je kakovostno dejavna tudi v sedanjem času – je nekaj let doživljala očiščevalno metamorfozo, a je tedaj po sili razmer ostajala na razpotju med tovariškim sodelovanjem v jugoslovanskem odporniškem gibanju in italijanskimi ozemeljskimi interesi, ki so ji narekovali, da bo vprašanje meja prišlo na vrsto po vojni. Leta med 1945 in 1953 sovpadajo prav z obdobjem, ki ga skušamo pojasniti v teh oddajah. Tudi sedaj je pod udarom desničarskih sil zaradi izbir, ki so jih narekovala vojna in družbena dogajanja.

Če povzamemo: za dojetje sedanjega prav tako sicer manj protislovnega stanja, moramo biti seznanjeni s preteklostjo, da dojamemo prisotnost Mussolinija na arhivskem seznamu častnih goriških meščanov, napis TITO na Sabotinu, sprejemanje občudovalcev divizije X. MAS na goriškem županstvu, slovensko bojno zastavo z zvezdo pred spomeniki padlim v Narodnoosvobodilni vojni, rdečo zastavo na prvomajskih mlajih, sedež neofašističnega gibanja v središču mesta in napore poenotenja goriškega prostora ob Soči med neštetimi prireditvami v okviru Evropske prestolnice kulture.

Lepo se vse to opazi, če smo dovolj pozorni, med prebiranjem osmrtnic na mestnih in zunaj mestnih namenskih panojih. Sedaj ljudje umirajo zelo pogosto v visoki starosti 80, 90 in več let. Zlepa ne bomo našli kakšnega Branka, Cirila, Bogdana, Štefana, Vojka itd. Sam sem živ primer otroka, ki mu niso starši smeli dati leta 1941 slovenskega ali splošneje slovanskega imena. Šele po letu 1961 je postalo to zakonsko mogoče, osemnajst let po padcu fašizma. Je pa v psihi slovenskih družinskih parov ostalo nelagodje, ki omejuje in celo preprečuje ob krstu izbrati ime, ki ni dovolj 'svetovljansko', se pravi angleško, špansko, seveda svetopisemsko, kot pa da spominja na plemena, ki naseljujejo vzhodno evropski prostor tja do Uralov.

Pred zaključkom tega poglavja še zanimiv odtенок s področja priimkov. Leta 1952 se je goriški prefekt znašel pred zagonetko. Na listini sovodenjske občine je našel priimek, ki je bil izpisan le v slovenščini, se pravi v nasprotju s fašistično zakonodajo. S podrobnejšim pregledom je dognal, da je bilo takšnih priimkov kar nekaj. Tako ga je zmedlo, da je iskal rešitev v Rimu. Po naporni raziskavi so našli pojasnilo. Leta 1943 so med partizanskimi vstajniki po sesutju Italije pred Goriško fronto bili tudi Sovodenjci, Števerjanci in Doberdobci. V uporniški vnemi so uničili arhive v vaseh Miren in Kojsko, ki sta prešli pod Jugoslavijo. Leta 1945 so slovenski narodnoosvobodilni odbori obnovili sezname, a na osnovi pričevanj družinskih poglavarjev, ki so ustno povedali svoje priimke, in sicer po slovensko. Njihove listine so torej vsebovale izvirna poimenovanja, ki niso bila prepoznavna za italijansko povojno upravo. Kaos na kvadrat!

PREPOVED ZA OPTANTE

Pojasnimo bolj besedno in miselno sleparijo, ki so se je posluževale šolske, upravne in strankarske italijanske oblasti, ko so prepovedale vpis v šole s slovenskim učnim jezikom tistih otrok, katerih starši so takoj po vojni optirali za Italijo, se pravi, da so se iz Goriških Brd, deloma Soške in Vipavske doline preselili v Gorico in bližnjo okolico. Citiram razglas upravnih in šolskih oblasti:

«Opozarjamo, da se sme dovoliti obiskovanje vseh vrst in stopenj šol s slovenskim učnim jezikom samo učencem s slovenskim maternim jezikom, ne pa otrokom tistih, ki so s tako svečanim obveznim aktom, kakršen je opcija, izjavili, da je njihov občevalni jezik italijanski.» Konec citata in nadaljevanje z obratnim stališčem: »Izvršni odbor Demokratične fronte Slovencev obsoja tako početje proti slovenskim osnovnim in srednjim šolam in smatra, da gre za grobo kršenje členov mirovne pogodbe in zakonov državne ustave, s katerimi so bile slovenski manjšini v Italiji zagotovljene vse pravice.« Konec citata.

Z zvijačo ločevanja med 'maternim jezikom' in 'občevalnim jezikom' so iz vseh vidikov zavedne Slovence, ki so že od rojstva govorili slovensko, hoteli preusmeriti na šole z izključno italijanskim učnim jezikom in jih tako spet prisiliti v raznarodovanje podobno kot v času fašizma. Če so namreč starši izjavili v svojih prošnjah, v katerih so optirali za Italijo, da je njihov občevalni jezik slovenski in tudi italijanski, saj so poznali oba, še niso zanikalo svojega slovenskega pokolenja. Slovensko prebivalstvo je bilo v času fašizma prisiljeno govoriti italijansko, in sicer v vseh javnih odnosih, v trgovinah,

na uradih in pri ostalih poslih. Seveda so govorili tudi italijanščino! »Če govore Slovenci zaradi krajevnih razmer več jezikov, s tem še ni rečeno, da se morajo odreči slovenskim šolam, ki jih nadzira italijanska šolska oblast... Sicer pa so se vsi v slovenskih šolah hkrati učili v obilni meri tudi italijanščino«

Zgoraj obrazložene pavšalne sleparije je Prosvedno ministrstvo v Rimu izdalo 25. novembra 1949 z ukazom št. 5113/78.

Prepad, ki ga je ustvaril, je s takšnim ukrepanjem dodatno negativno poglobljal na mejnem območju Gentilijevo šolsko reformo iz leta 1923, kar ni bilo v čast italijanski Republiki, ki je nastala iz Odpornišтва, ne pa iz fašistične zakonodaje. No ja, takšnih pogojevanj je bilo več tudi na drugih področjih. Na primer pri izbiri imen, ki so bila še dolgo po vojni podrejena fašističnemu zakonu o prepovedi uporabi na splošno tujih imen, tudi angleških, francoskih in celo nemških. Protest ni kaj dosti pomagal. Če so se bili starši preselili iz Slovenije in so se zaposlili v italijanskem delovnem okolju pa sploh ne!

Posledice pritiskov in negativnega vzdušja so bile katastrofalna. Ko sem se s Tržaškega, po šolanju v Rimu, premestil in zaposlil na slovenskih višjih srednjih šolah v Gorici, je bilo leta 1967 na slovenskem učiteljski in klasični gimnaziji skupaj v vseh razredih, reci in piši, osemindirideset (48) dijakinj in dijakov! Pa naj ne kdo misli, da je na takšno stanje v Gorici vplival Kominform, kar rad kdo kritično ponavlja, da je število učencev in dijakov na slovenskih šolah padlo zaradi levega ideološkega internacionalizma. Slednje morda drži za Milje, sv. Jakob, Križ, središče Trsta in gotovo Tržič, ne pa za Gorico, kjer je bilo delavsko prebivalstvo prisotno le za vzorec.

Ker sem navedel tudi Tržič, naj posredujem nekaj besed o poteku tamkajšnjega neposredno povojnega dogajanja. Gradnikova brigada je prišla v Tržič preko Doberdoba 1. maja 1945. Razorožila je skoraj vso švabsko posadko ob navdušenju prebivalstva, ki je bilo zaradi socialnega sestava skoraj v celoti antifašistično. Italijanski ladjedelniški delavci so že leta 1943 sestavili Proletarsko brigado, slovenski so itak že prej odšli med partizane. Začela se je obnova društvenih dejavnosti in odprli so tudi slovensko šolo in z njo celo ravnateljstvo. Vpisalo se je lepo število učencev in učenk – več kot petdeset. Leta 1947 so se po razmejitvi začele velike težave zaradi ostrega družbenega protislovenskega pritiska. Prišlo je tudi do množičnega odhoda delavcev na Reko v Dalmaciji, ker niso hoteli ostati pod še vedno kapitalističnim družbenim sistemom. Družbeno politične okoliščine so bile take, da so delavci tovarn in ladjedelnice celo preprečili odmevni italijanski krožni dirki Giro d'Italia, da bi nadaljevala pot do Trsta. Ob ločitvi Jugoslavije od Sovjetske zveze so na Reki zaradi svoje politične ortodoksnosti postali nezaželeni. Sedemnajstim so tudi sodili. Razočarani so se v glavnem vrnili domov. To ni pozitivno vplivalo na izbiro za slovenske šole. Kmalu je ta shirala. Opomogla si je po petdesetih letih in sedaj je najštevilčnejša slovenska šola na Goriškem, poimenovana po pesnici Ljubki Šorli – Bratuž. Do nedavnega sta delovali v Ronkah in Tržiču dve slovenski kulturni društvi, sedaj deluje eno.

NAŠI ODZIVI

Zaključujem ta niz priklicev na stanje na Goriškem v hudih letih za slovensko narodno skupnost, kar velja zlasti za tiste dele, ki so bili najbolj pod udarom nasprotnih nacionalističnih sil. Ponavljam na koncu, da je bil vzgib za iskanje listin in delno objavo njihovih vsebin v nesorazmerju z javnim poročanjem o dogajanjih na obmejnem področju prvo desetletje po zaključku druge svetovne vojne. Tudi pri nas je potekalo izseljevanje, po številu neenako istrskemu, a o njegovih vzgibih se ničesar ne ve, ne govori se, nihče se temu ne posveča in ostajamo nebogljeni pred široko in pronicljivo ofenzivo, ki jo gojijo drugi. Morda zaradi tega, ker smo izšli politično poraženi in se le s težavo dolga desetletja pobiramo iz pepela. Asimilacija nas je razredčila.

Za boljše razumevanje pravkar povedanega, navajam nekaj drobcov o takratni organiziranosti in odločnem odzivanju. V okviru Demokratične fronte Slovence, ki je nasledila Osvobodilno fronto, so delovale razne množične organizacije, ki sem jih v prejšnjih sestavkih že omenil. Protestne spomenice, stališča, pisma in izjave so naši predniki naslavljali na guvernerja, župana, prefekta, rimski parlament, vlado in Združene narode. Nastopali smo na volitvah, imenovali smo skrutinatorje, Glavni odbor je štel trideset dejavnih članov, Izvršni odbor cel ducat. Ozemeljsko je Demokratična fronta Slovencev segala v Benečijo in Kanalsko dolino. Naštevaje se zna preleviti le v onemoglo tarnanje o lepih starih časih, če ne bi ostajalo osnovno vprašanje, ki mu kot prišleku od drugod ne znam odgovora: kam je poniknilo na desetine tedanjih kadrov in zakaj? Kje se je zalomilo? Saj je velika večina bila klenih oseb, ki je »previharila viharje«. Zgrešeno je meriti z

današnjimi vatli tedanje okoliščine, a spet: od kod nenadna praznina, v katero je bilo, po drugi strani, zlahka poseči in so se že majhni uspehi kazali kot veliki dosežki?

Verjetno mi je prebiranje tedanjih listin zabrisalo bistrino pogleda na dogajanje in spremembe v zadnjem desetletju: neverjetno povečanje števila vpisanih v slovenske šole, ki je sedaj zanihalo zaradi demografskih vzrokov, a kljub temu ni več hladne cezure med mladimi in prav tako različno govorečimi starši; gospodarstvo se je zamajalo, a si med Scilo in Karibdo išče izhod, prireditve v raznih kulturnih domovih ni in ni konca, v gibalnih dejavnostih tudi navzven ni čutiti zadržane zadrege slovensko govorečih udeležencev, pisno izražanje ni tako nebogljeno, kot si morda predstavljajo od Vipave naprej proti središču Slovenije... Ko bi le vsaj količinsko več uporabljali svoj jezik v javnosti in ko bi se razblinila zdajšnja črnina v družbi in politiki!!!

Primerno je omeniti še nekaj. Sedanjo čezmejno vzhičenost v zvezi z Evropsko prestolnico kulture s strani oblastvenih struktur, kar blagodejno vpliva na večinsko obmejno prebivalstvo in opogumlja tiste, ki so bili do Slovencev v mestu prijazno naklonjeni, a so se dodatno opogumili, je treba razumeti kot olajšanje v primerjavi s spominom na tisto, kar so zasidrali v družine njihovi starši glede »slovanske nevarnosti« in kar se je prenašalo iz generacije v generacijo v odborih združenj, kongregacij in ustanov. Marsikaj še vedno tli pod pepelom in podzavestno ali s hudobijo privre na dan. Manjšina se te spremembe v svojih vrstah ne zaveda, ker že dvajset, trideset let ni niti v odtenkih sovražno nastrojena proti večini. Velik del italijanskega prebivalstva pa nosi v sebi prakso nasprotovanja in se sedaj vede z nekakšnim olajšanjem, da

skepsa, čuječnost in histerično odreagiranje niso več potrebni. Moja izkušnja je sicer drugačna, bolj vprašljiva.

Pojavlja se nekaj drugečnega: odpor proti temu, da izpostavljamو narodnostne posebnosti, razlike v dojemaju prostora, različnem poimenovanju okolja, različnem izročilu, saj naj bi bili vendar ena sama skupnost, kljub poudarjanju na slovesnostih, da je Gorica mesto različnih kultur. Zakaj je torej potrebno javno, zlasti pa pisno izpostavlјati, da je Gorica tudi slovenska, ko pa je poleg opredeljenih Slovencev tudi mnogo takih, ki imajo enak izvor v babicah in dedih, strice in tete na drugi strani sedaj zabrisane mejne črte, priimke po izvoru s šumniki in po pomenu vezane na slovenske toponime ali imena rastlinja, živalstva, orografije in vodnih tokov? Ker je vse to še kako res, zakaj sami tega ne izrazijo, in jih moti, če je kje to zapisano, objavljeno, dokazano. Gre za poznane janičarske sindrome, ki jih bo koristno premostiti ne z očitki, temveč z razlagami in pojasnjevanjem, osveščanjem. Najprej pa z nameščanjem pisnih pričevanj na ulicah in trgih, na javnih ustanovah in storitvah – ne zgolj na zabojnikih za odpadke!

V zvezi z nezamisljenim kulturnim škandalom, ki se je zgodil v nedeljo, dne 13. t.m. v Gorici ob priliki proslave stoletnice smrti največjega slovenskega pesnika Dr. Franceta Prešerna, je izvršni odbor Demokratske fronte Slovencev, ki zastopa Slovence v Italiji, ugotovil, da tukajšnje oblasti niso v stanju izpeljati obveze, ki jih nalaga Italiji mirovna pogodba in republiška Ustava napram Slovencem.

Kako se grobo kršene te obveze, je razvidno iz samega poteka dogodkov, ki vam jih v naslednjem pojasnjujemo:

V podastitev spomina tega velikana duha, je Fevako in glasbeno društvo v Gorici sklenilo prirediti proslave s izključno kulturnim programom. V ta namen je društvo sprosilo tukajšnje kvantore za dovoljenje, ki mu je bilo izdano s odlokom kvantorja dne 8.2.1949 št. 5595/3.

Slovincem v Gorici je fašistični režim uničil vse kulturne sedsle in ustanove, tako da ne razpolagajo s lastno dvorano. Kato je Fevako in glasbeno društvo nagovorilo županstvo goriske občine, da bi dalo na razpolago za to prireditve dvorano "Ljudskega Doma" (bivša Casa del fascio), za nedeljo popoldne 13. t.m. Zastopniki društva so izrazili svoje želje tudi gospodu Prefektu, ki se je zavzel za upravičene zahteve Slovencev ter poudaril, da oblasti tešijo za to, da bi tudi italijanski narodni običajvali naše prireditve in tako spoznali našo kulturo iz obratno. Obljubil je vse svoje podpore.

Županstvo je prošnji Fevakega in glasbenega društva ugodilo namer so prireditelji s javnimi svojenimi in lepaki vabili občinstvo, da se udeleži nedeljske kulturne prireditve.

Slovenske javnost je pa s sgrajanjem čitala v nedeljski goriski izdaji Sovjetskega časopisa, da je treba proslave Prešernove obletnice na vsek način preprečiti. Sed, da Slovenci nimajo pravice kulturnega izživljanja v arcu mesta, "Associazione Sloveni in Italiani" in Partito liberale Italiani" sta v tem smislu sprejela protentni resoluciji, katerih vsebina je nujsko je italijanskega oblnatva greti Slovincem in izživljanje občasti, ki je te prireditve dovolila. Prilagamo goriske izdaje " Giornale di Trieste" s resolucijami in komentarjem.

V zvezi s tem so se zastopniki prirediteljev in DFD sgledili v nedeljo zjutraj pri gosp. vico-kvantorja in ga opozorili na

blastve šaropisne gonje, ki pomeni jasen upor gotovih gorilskih krogov proti ukrepom oblasti? Gospod vicekvestor je vzel vso to znanje in zagotovil snatopnikom, da se bili podvzeti koraki, ki bodo najzgodnji nemoten potek prireditve.

Proslava bi se morala vršiti ob 16. uri popoldne, toda že dolgo pred napovedano uro se zasedli poulični fašistični razgrajaji dvorana, njih preko dvesto, dočim se se ostali abrali okrog "Judskega doma" in ovirali Slovence vnoh. Šaropisni se bili na kateri s palicami in drugim napadalnim orožjem. Med seboj se se podpirajali s fašističnim pozdravom. Takoj ob pričetku se razgrajaji s kvižganjem, divjim vpitjem in nesramnimi pesmi pri- silili govornika, da se je umaknil in tako onemogočili nadalje- vanje proslave.

Ko se se Slovenci pripravili na odhod, se tolpe navlekle na njih, jih pretepale, suvale in pljuvale, nato se je razdelje- valo na ulici do večera. Priznanski niso pretepeči niti sparis šansa. Mnogo Slovencev je bilo poškodovanih.

Tan to se je godilo v navzočnosti vicekvestorja in številu organov javne varnosti, ki niso smeli ničesar ukrečiti, da bi preprečili razgrajaje, poskrbeli za red in zaščitili napadene Slo- vence. Krivda organov javne varnosti je tem večja, ker so bili pravečastno opozorjeni s strani prirediteljev in s strani šarop- isnja, da se bodo vršili napadi.

Izvršni odbor Demokratske fronte Slovencev Tan obvešča, da se leta 1925 v isti dvorani fašistični tolpe na prav isti na- čini preprečile proslave Prešernove obletnice in viši v današnjem dogledu nadaljevanje istega terorja ob pasivnem sodelovanju obla- sti. O tem je slovenske javnosti tembolj prepričana, kar je bilo odznanje pasivne sodelovanja organov javne varnosti snako kot ob- stiliški pogromov proti Slovincem 15 in 17. septembra 1947.

Slovenci v Italiji so nad tem dogledkom skrajno ogorčeni, globoko žaljeni in vidiijo v tem dejstvo, da se hoče onemogočiti mirna zdilitje med obama narodoma.

Izvršni odbor KPS meni, da se tokajšnje oblasti javne var- nosti krive, da se pravilom ni mogla mirno vršiti. Poudarjamo, da je bila ta prva kulturna prireditve Slovencev v Gorici po prev- semu oblasti s strani italijanske Republike.

S tem je bilo uršičnim Slovincem snecogledno posluševati se pravice do javnih prireditve, ki jim pritičejo na podlagi člana 15 mirovne pogodbe in členov 1,5 in 17 italijanske Ustave

v smislu čločila člana 86 mirovne pogodbe, proti izvršni

te delatimstvo, ali još je najviše izabrano delatstvo, naime, krad, čija je u ovom slučaju reč potpuno blaga, kao da se ne radi o delu koje može biti ozbiljno u vezi sa čestitost ili sa poslovanjem državnih, opštinskih i školskih ustanova ili opštinskih činovnika. Opet bi se, ipak, trebalo obratiti pažnji na obimnu stranicu, ali se obično ne uočava. Već kod takvih Mageritana, tako obično, nastupa iznenađenje. Izgleda se misliti, da je to delatstvo koje se odlikuje izuzetno malom količinom posla, ali se posmatrajući poslovanje pojedinih i pojedinih poslovanja iz običaja i u skladu sa običajima državnih ustanova razumljivo se razmatra u ovom slučaju.